

Anne Babalar ve Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Erken Çocukluk Döneminde Değerler Eğitimi

Values Education in Early Childhood: Perspectives of Mothers, Fathers, and Teachers

Sümeyya TATLI HARMANCI, Dr. Öğr. Üyesi | Assistant
Professor.

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı / Türkiye | Çankırı Karatekin University,
Çankırı, Türkiye.

sumeyyatatli@karatekin.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3710-1625

ROR: 011y7xt38

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

dergipark.org.tr/tr/pub/ded

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 29.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 13.03.2025

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2025

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Tatlı Harmancı, S. (2025). Anne Babalar ve Öğretmenlerin Bakış Açısıyla Erken Çocukluk Döneminde Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 23(49), 31-60

<https://doi.org/10.34234/ded.1593505>

Öz

Nitel yöntemlerden fenomenolojik araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada öğretmenlerin, anne ve babaların erken çocukluk döneminde değerler eğitimi-ne ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi-nin tercih edildiği araştırma 60 okul öncesi öğretmeni, 60 anne ve 60 baba ile yürütülmüştür. Araştırmaya ilişkin veriler öğretmenler ve ebeveynler için ayrı ayrı hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmış ve betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmaya yönelik bulgular çocuklara ka-zandırılmaya çalışılan değerler, değerler eğitime yönelik uygulamalar, değerler eğitiminde yaşanan zorluklar ve değerlerin kalıcı olmasına yönelik öneriler olmak üzere dört tema altında sunulmuştur. Her ne kadar anne babalar ve öğretmenler arasında benzerlik ve farklılık gösteren bulgulara rastlansa da araştırma sonucu erken çocukluk döneminde değerler eğitiminin ebeveynler ve öğretmenler arasın-daki iş birliği ile güçlenerek etkili olabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Erken Çocukluk, Öğretmen, Anne, Baba.

&

Abstract

In this qualitative study, which employed a phenomenological research design, the aim was to examine the perspectives of teachers and parents on values edu-cation in early childhood. The study utilized a purposive sampling method and included 60 preschool teachers, 60 mothers, and 60 fathers. Data were collected using semi-structured interview forms specifically designed for teachers and parents and were analyzed through descriptive analysis techniques. The find-ings were presented under four themes: core values intended for children, ed-ucational practices related to values, challenges faced in values education, and recommendations for sustaining values over time. While the results indicated both similarities and differences in the views of parents and teachers, the study concluded that values education in early childhood can be more effective when supported by strong collaboration between families and educators.

Keywords: Values Education, Early Childhood, Teachers, Mothers, Fathers.

Giriş

Değerler, bireylerin içerisinde bulundukları toplumla tutarlı ve uyumlu bir yaşam sürdürmelerine rehberlik eden ve bireyin davranışlarına yön veren temel inançlar ve ilkelere yönelik standartlardır (Schwartz, 2012). Değerler eğitimi ise bu temel standartların bireylere kazandırılmasını hedefleyerek, bireyin hem kişisel gelişimini hem de toplumsal katılımı etkileyen kapsamlı bir süreçtir (Halstead ve Taylor, 2000). Değerler eğitimi aracılığıyla bir yandan öz saygı, özgüven, öz denetim gibi bireyin karakter gelişimine katkı sağlayan değerler edinilirken, diğer taraftan da toplum içinde etik kurallara uygun şekilde hareket etme ve sosyal sorumlulukları yerine getirmeye olanak tanıyan yardımlaşma, paylaşma, dürüstlük gibi değerler öğrenilmektedir (Berkowitz ve Bier, 2005). Böylece değerler eğitimi, bireylerin yalnızca kişisel başarılarına değil, aynı zamanda toplumsal öneme sahip nitelikleri de geliştirmelerine katkı sağlar (Halstead ve Taylor, 2000).

Erken çocukluk dönemi, bireylerin temel karakter özelliklerinin ve sosyal davranışlarının oluşmaya ve şekillenmeye başladığı kritik bir dönem olarak kabul edilmektedir (Trawick Smith, 2013). Çocukların kişilik gelişiminin temel yapı taşlarını oluşturan bu dönemin, gelecekteki davranış ve ahlaki kararlarının şekillenmesinde kritik bir rol oynaması nedeniyle bu dönemde verilen değerler eğitimi büyük önem taşır (Johansson, vd., 2014). Erken çocuklukta içselleştirilen değerler, bireyin benlik algısından duygusal zekâsına, etik farkındalığından toplumsal uyumuna kadar geniş bir yelpazede bireyi destekler. Dürüstlük, sorumluluk ve empati gibi temel değerler, çocuğun kendini tanımasına ve sağlıklı bir özgüven geliştirmesine zemin hazırlarken, başkalarının duygularını anlamasına ve sağlıklı ilişkiler kurmasına olanak tanır. Özdenetim, sorumluluk ve sabır gibi içselleştirilen değerler, bireyin gelecekte karşılaştacağı zorluklarla başa çıkma, problem çözme ve toplumsal uyum sağlama becerilerini güçlendirir (Berkowitz ve Bier, 2005; Korab Karpowicz, 2021). Böylece, erken çocuklukta içselleştirilen değerler, bireylerin hem kişisel gelişiminde hem de toplumsal katılımında kalıcı bir etki yaratarak çatışmalardan uzak, iş birliğine yatkın, toplumla uyumlu ve sorumlu bireyler olarak yetiştirmelerine katkıda bulunur (Ladd, vd., 2002).

Erken çocukluk döneminde değerler, en etkili şekilde çocukların gözlem ve taklit yoluyla çevrelerindeki yetişkinlerden edindikleri deneyimlerle öğrenilir. Bu dönemde çocuklar, ebeveynleri, öğretmenleri ve diğer yetişkinleri rol model olarak alarak onların davranışlarını, ifadelerini ve tepkilerini gözlemleyerek taklit eder ve zamanla içselleştirirler (Sanderse, 2013). Çocuklara karşılaştıkları durumlarda hangi değerlerin önemli olduğunu düşünmeleri için rehberlik

edilerek değerlerin açıklandığı, bu sayede çocukların kendi değer sistemlerini tanımlama fırsatı bulduğu değer açıklama yaklaşımı çocukların değerleri içselleştirmesinde etkili olan bir diğer değerler eğitimi yaklaşımıdır (Gregory, 2009; Kirschenbaum, 1976). Bunlar dışında çocuklara erken dönemlerden itibaren değerleri kazandırmak için hikâye anlatımı, drama, oyun ve grup etkinlikleri de kullanılmaktadır. Değerlerin dolaylı yoldan öğretilmeye çalışıldığı hikâye yöntemi sayesinde çocuklar, hikâye karakterlerinin yaşadıkları olaylarla özdeşleşerek, bu karakterlerin sergilediği ahlaki davranışları benimseyebilirler (Almerico, 2014; Thambu, 2017). Drama, rol oynama ve canlandırma etkinlikleriyle, değerleri dramatize ederek öğrenme fırsatı elde ederler (Rahiem, vd., 2020). Oyun ve grup etkinlikleri ile çocuklar iş birliği ve paylaşma gibi kavramları deneyimleyerek sosyal etkileşimler aracılığıyla değerler ile ilgili pratik yapma fırsatı bulurlar (Frost vd., 2005). Değerlerin çocuklar tarafından kazanılmasında doğrudan öğretim ve olumlu pekiştirme de kullanılmaktadır. Doğrudan öğretimde öğretmen veya ebeveynler, değerlerin önemini açıklayıp, belirli kuralları ve bu kurallara uymanın gerekçelerini net bir şekilde ifade eder. Ancak bu yöntem, genellikle yaparak yaşayarak öğrenmeye teşvik eden diğer etkileşimli yöntemlerle desteklendiğinde daha etkili olabilir (Chaitanya, 2017). Yetişkinlerin çocukların sergilediği olumlu davranışları övgüyle karşılaması ise, çocukların bu davranışları pekiştirmesine ve zamanla içselleştirmesine yardımcı olur. Tüm bu yöntemler, çocukların değerleri kazanarak sağlıklı bir kişilik gelişimi ve toplumsal uyum sağlamalarına katkıda bulunur (Korab Karpowicz, 2021).

Aile, bireyin sosyal ve ahlaki değerleri öğrenmeye başladığı ilk ortamdır; bu nedenle ebeveynler, çocuklara değerlerin kazandırılmasında ilk ve en etkili rol modellerdir (Çağdaş ve Seçer, 2002). Ebeveynlerin sergilediği davranışlar, tutumlar ve iletişim biçimleri, çocukların değerleri algılamasında ve içselleştirmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveynlerin, empati, saygı, dürüstlük ve sorumluluk gibi temel değerleri günlük yaşamlarında örneklemeleri, çocukların bu değerleri öğrenmelerini ve kendi hayatlarında uygulamalarını kolaylaştırır (Camodeca ve Taraschi, 2015). Ebeveynlerin değerler eğitimine yönelik olumlu bir bakış açısına sahip olmaları ise, çocukların bu değerleri özümsemeleri ve sosyal hayatta etkin bir şekilde kullanabilmeleri açısından önemlidir. Dolayısıyla, ebeveynler, bilinçli bir şekilde değerleri aktardıklarında, çocuklarına sağlam bir karakter ve toplumsal uyum becerileri kazandırmış olurlar (Schwartz ve Bardi, 2001).

Öğretmenler, sadece bilgi aktaran birer otorite figürü olmanın ötesinde, değerlerin öğretiminde ve içselleştirilmesinde aileden sonraki en önemli rol modellerdir.

Eğitim ortamında sergilenen davranışlar, tutumlar ve öğretim yaklaşımları, çocukların değerleri nasıl algıladıklarını ve içselleştirdiklerini şekillendirir (Veuglers ve Zijlstra, 2003). Öğretmenler, rol model olmalarının yanı sıra uyguladıkları stratejiler aracılığıyla da çocuklara değerleri kazandırmada aktif bir rol oynarlar. Ayrıca, öğretmenlerin çocuklarla kurduğu güven dolu ilişkiler, değerlerin öğrenilmesini ve uygulanmasını kolaylaştırır. Eğitimcilerin, değerler eğitimiye yönelik olumlu bakış açısına sahip olmaları, eğitim süreçlerinin etkinliğini artırırken, çocukların toplumsal normlarla uyumlu, empatik ve sorumluluk sahibi bireyler olarak gelişmelerini destekler (Kaur, 2015; Kaur ve Nagpal, 2013).

Değerlerin aktarımında önemli rollere sahip olan anne babalar ile öğretmenlerin erken çocukluk döneminde değerler eğitimi konusunda iş birliği yapması, çocukların sağlıklı bir değerler temeline sahip olmaları açısından oldukça önemlidir. Ebeveynler evde temel değerleri kazandırırken, öğretmenler de bu değerleri okul ortamında pekiştirir ve sosyal etkileşimler yoluyla çocukların toplumsal normlara uyum sağlamasını destekler (Malti, vd., 2013). Bu dönemde aile ve okul arasında uyumlu bir değer aktarımı süreci, çocukların ahlaki gelişiminde ve sosyal beceri ediniminde tutarlılık sağlar (Halstead ve Pike, 2006). Özellikle değerlerin günlük hayatta uygulamaya konması, çocukların hem ailede hem de okulda benzer davranış beklentileriyle karşılaşmaları sayesinde mümkün olur. Anne, baba ve öğretmenler arasında sağlıklı bir iletişim kurulduğunda, çocukların karşılaştığı değer temelli sorunlara tutarlı ve yapıcı yaklaşımlar sunulabilir, böylece çocukların değerleri içselleştirmesi ve kalıcı davranış değişiklikleri sağlanabilir (Halstead ve Taylor, 2000).

Türkiye’de ebeveynlerin (Arıcı ve Bartan, 2020; Duran, 2020; Taner Derman ve Türen, 2024; Yıldız vd., 2021) ve öğretmenlerin (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Özdemir vd., ve Bütün Kar, 2021; Pekdoğan ve Korkmaz, 2017; Sarışık vd., 2023; Sevim, vd., 2023; Tetik Delibaş vd., 2023; Türkoğlu, 2019; Uzun ve Köse, 2017) değerler eğitimiye yönelik bakış açılarını ortaya koyan bir literatür mevcuttur. Ebeveynlerle yapılan mevcut çalışmalar da katılımcılarının daha çok anneler olduğu babaların sayısının çok az olduğu saptanmıştır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki en önemli gerekçe; öğretmenlerin, annelerin ve babaların değerler eğitimi ile ilgili bakış açılarının aynı çalışma içerisinde incelenerek, değerleri hangi önceliklerle kazandırmak istedikleri, uygulamalarındaki ve yaşadıkları zorluklar açısından benzerlik ve farklılıkları anlamaktır. Nitekim değerler eğitimi sürecinde anne, baba ve öğretmenlerin iş birliğinin öneminden bahsedilmiştir ve çalışma

bununla ilgili eksiklikler veya güçlü yönler dair tüm paydaşlardan görüş alması yönüyle değerlidir. Çalışma bulgularının, değerler eğitime yönelik uygulamaların etkili hale getirilmesi için rehberlik sağlayarak bu alandaki akademik ve pratik bilgiye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Erken çocukluk döneminde anne babaların ve öğretmenlerin değerler eğitime ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır. Anne babaların ve öğretmenlerin;

- Çocuklara kazandırmaya çalıştıkları değerler hangileridir?
- Değerler eğitime yönelik gerçekleştirdikleri uygulamalar nelerdir?
- Değerler eğitiminde yaşadıkları zorluklar nelerdir?
- Değerlerin kalıcı olmasına yönelik önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Öğretmenlerin, anne ve babaların erken çocukluk döneminde değerler eğitime ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik desen, katılımcıların bir fenomen (olgu) ile ilgili deneyimlerini, algılarını, düşüncelerini ve duygularını incelemeyi amaçlar. Bireylerin kişisel tecrübeleri ve algılarına odaklanılarak çalışmada ele alınan olgunun tanımlanması esastır (Merriam, 2015). Araştırmada öğretmenlerin, anne ve babaların erken çocukluk döneminde değerler eğitime ilişkin deneyimlerini, algılarını ve düşüncelerini derinlemesine inceleyerek, bu olgunun onların bakış açılarından nasıl anlamlandırıldığını ortaya çıkarmak üzere bu desen tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu bir il merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarındaki çocukların öğretmenleri, anne ve babaları oluşturmaktadır. Amaçlı rastgele örnekleme yönteminin tercih edildiği araştırma 60 okul öncesi öğretmeni, bu öğretmenlerin sınıflarında çocukları bulunan ve rastgele seçilen 60 anne, bu annelerin eşlerinden farklı 60 baba ile yürütülmüştür. Her iki ebeveynin benzer aile ortamında bulunmasının bireysel görüşleri etkileyebileceği ve bu durumun araştırmanın çeşitliliği sınırlayabileceği gerekçesiyle anne ve

babaların eş olmaması durumuna dikkat edilmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin tamamının kadın olduğu, yaşlarının 22 ile 48 arasında değiştiği, 1 ila 23 yıl arasında değişen mesleki deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Annelerin 32'sinin 24-34 yaş, 28'inin ise 35-45 yaş aralığında olduğu, 3'ünün ilkokul, 4'ünün ortaokul, 21'inin lise, 32'sinin ise üniversite mezunu olduğu, 30'unun çalışmadığı, 19'unun öğretmen, 11'inin ise farklı mesleklerde (polis, esnaf, memur, mühendis gibi) çalıştığı görülmüştür. Babaların ise; 33'ünün 25-35 yaş, 27'sinin 36-47 yaş aralığında olduğu, 1'inin ilkokul, 7'sinin ortaokul, 27'sinin lise, 25'inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Babalar mesleklerini 11'i serbest, 10'u esnaf, 9'u öğretmen, 9'u memur, 6'sı polis ve kalan 15'i ise bunlardan farklı meslekler (aşçı, mühendis, şoför, veteriner, güvenlik, muhtar, işçi) olarak ifade etmişlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında, araştırmacı tarafından ebeveynler ve öğretmenler için ayrı ayrı hazırlanan, katılımcıların kişisel bilgilerinin ve araştırmaya ilişkin soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Formlar oluşturulduktan sonra biri konu ile ilgili çalışması olan bir akademisyen diğeri ise çocuk gelişimi alanında uzman bağımsız iki araştırmacıdan görüş alınmıştır. Araştırmacılar biri veli biri de öğretmen formunda yer alan iki sorunun cümle yapıları ile ilgili düzeltme önerilerinde bulunmuş ve gereken düzeltmeler sonrası formlara son hali verilmiştir. Hazırlanan formların anlaşılır olup olmadığı 3 öğretmen, 3 anne ve 3 baba ile pilot uygulama yapılarak test edilmiştir. Pilot uygulama sırasında formlarla ilgili herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Verilerin toplanması için okullara gidilerek öğretmenler ile birebir görüşmeler yapılmış ve formları doldurmaları sağlanmıştır. Anne babalara ise öğretmenler aracılığıyla her öğretmenin sınıfındaki çocuklardan birinin annesi bir diğerrinin babası olması koşuluna uygun olarak araştırmaya gönüllü olan ebeveynler arasından ulaşılmıştır. Tüm görüşmeler 29 Nisan-25 Mayıs 2024 tarihleri arasında yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde verilerin özetlenmesi ön plandadır ve temel amaç veriyi tanımlayarak kategorilere ulaştırmaktır (Patton, 2014). Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen her bir soru bir tema olarak kabul edilmiş ve bu temalar altında yer alan kodlar belirlenerek

kategoriler oluşturulmuştur. Kod ve kategoriler için katılımcıların ifadelerinden doğrudan örnekler sunulmuştur. Veriler kodlanırken görüşme formları; öğretmenler için Ö1, Ö2,...,Ö60; anneler için A1,A2,...,A60; babalar için B1, B2,..., B60 olarak numaralandırılmış ve örnek ifadelerin hangi katılımcıya ait olduğu bu numaralandırmalar ile belirtilmiştir. Sunulan örnek ifadelerin ait olduğu öğretmenlere ait kişisel bilgiler (cinsiyet, yaş, deneyim yılı) ile anne babalara ait kişisel bilgiler (yaş, eğitim düzeyi, meslek) parantez içinde verilmiştir.

Etik İlkeler

Araştırma önerisi planlandıktan sonra ilk olarak Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulundan etik onay (23.02.2024-38) alınmıştır. Ayrıca araştırmanın nitel bir çalışma olması sebebiyle geçerliğine ve güvenilirliğini sağlamaya yönelik bazı etik ilkeler dikkate alınmıştır (Merriam, 2015). Araştırmada katılımcı çeşitliliğine yer verilmesinin yanı sıra her bir katılımcının araştırmaya gönüllü olma durumu göz önünde bulundurulmuş, aydınlatılmış onam vermelerinin ardından görüşmeler yapılmıştır. Her bir görüşme sırasında katılımcıların formları doldurması için kendilerini rahat hissetmelerine yönelik gereken önlemler alınmış ve yeterli süre tanınmıştır. Katılımcılarının kimliklerinin gizli kalacağını garanti verilmiş ve yapılan alıntılar için de bu yönde numaralandırmalar kullanılmıştır. Güvenirliğin sağlanması için ilk araştırmacı tarafından kodlanan 60 görüşme formu (20 öğretmen, 20 anne, 20 baba), konuyla ilgili çalışması bulunan farklı bağımsız bir araştırmacı tarafından kontrol edilmiş ve katılıyorum/katılmıyorum şeklinde işaretlemeler yapılmıştır. Kodlamalara ilişkin görüş birlikleri ve ayrılıkları Miles ve Huberman'nın (2015) güvenilirlik formülü ile kontrol edildiğinde güvenirliliğin %95 olduğu saptanmıştır. Bu değer kodlamaların doğruluğuna işaret etmiş olması nedeniyle kalan formlar araştırmacı tarafından kodlanarak analiz edilmiştir. Kodlamaların güvenirliliğini sağlamak üzere izlenen bir diğer yol, araştırmaya katılım gösteren üç öğretmenin belirttikleri görüşlerin doğru kodlanıp kodlanmadığını kontrol etmeleri olmuştur. Öğretmenlerin kodlamalara ilişkin herhangi bir itirazları olmamıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular; çocuklara kazandırılmaya çalışılan değerler, değerler eğitime yönelik uygulamalar, değerler eğitiminde yaşanan zorluklar ve değerlerin kalıcı olmasına yönelik öneriler olmak üzere dört tema altında sunulmuştur.

Çocuklara Kazandırılmaya Çalışılan Değerler

Anne babalar ve öğretmenlerin çocuklara kazandırmaya çalıştığı değerlere ilişkin elde edilen bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Değerler	Öğretmen	Anne	Baba	Toplam
Saygı	45	46	39	130
Sevgi	33	32	33	98
Dürüstlük	19	22	26	67
Hoşgörü	27	15	10	52
Merhamet	17	20	9	46
Yardımlaşma	15	10	7	32
Vatanseverlik	5	5	16	26
Sorumluluk	14	5	4	23
Paylaşma	8	10	5	23
Adalet	5	10	5	20
Özgüven	3	7	7	17
Sabırlı Olma	8	-	3	11
Empati	6	5	-	11
Çevre Bilinci	2	2	2	6
Çalışkanlık	1	4	-	5
Dostluk	2	-	2	4
Cesaret	1	-	1	2

Anne babalar ve öğretmenler tarafından çocuklara kazandırılması hedeflenen 17 farklı değer dile getirilmiştir. Bu değerlerden ilk sırayı saygı değerinin, ikinci sırayı ise sevgi değerinin aldığı görülmektedir. Annelerden A8 (27, Lisans, Sosyal hizmet uzmanı) saygı değerine verdiği önemi belirtirken şu ifadeleri kullanmıştır; *“Saygı, sevgi ve dürüstlük. Bir çocuk saygı duymayı öğrenirse herkes tarafından sevgi de görür...”* Saygı ve sevgi değerlerinin en önemli iki değer olduğunu belirten babalardan biri olan B54 (38, Lisans, Öğretmen) *“Kazandırmaya çalıştığım değerler saygı, sevgi ve paylaşmak benim için önceliklidir. Çünkü insan olabilmek için hayatı insanları sevmen ve saygı duyman gerekiyor. Sevmeyi bilmeyen saygılı olmayı da bilemez”* ifadelerini kullanmıştır. Anne babaların ve öğretmenlerin öncelik verilmesi konusunda hem fikir olduğu bu iki değeri sırasıyla dürüstlük, hoşgörü, merhamet ve yardımlaşma değerleri izlemiştir. Buna yönelik olarak öğretmenlerden Ö22 (Kadın, 37, 12) şu ifadeleri kullanmıştır; *“Sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma, dürüstlük ve hoşgörü küçük yaşlarda verilmesi gereken en önemli değerlerdir. Çocuğa ilk sevgiyi ver-*

meliyiz ki, kendini, çevresindeki insanları, doğayı, hayvanları kısacası yaşamı sevebilsin. Diğer değerlerde bunların arkasından birlikte gelecektir. Çocuk saygıyı öğrenerek içinde bulunduğu toplumda yaşamını kolaylaştıracak bireysel farklılıklara saygı duyacak insanları yargılamayarak dünyadaki diğer canlıların yaşam hakları olduğunu bilecek. Yardımlaşma ile kalp ve vicdan rahatlığına ulaşabilecek. Dürüstlüğü küçük yaşlarda öğrenen bir çocuk geleceğe güvenli bir adım atacak. Kısacası bu değerleri küçük yaşlarda benimsetmek ahlaklı, vicdanlı, hoşgörülü, sorumluluklarını bilen bireylerin yetişmesine ışık tutacaktır.” Babalar, annelere ve öğretmenlere göre vatanseverlik değerini daha fazla vurgulamış ve B17 (47, Ortaokul, Şoför) şu ifadeleri kullanmıştır; “Vatanını ve milletini seven biri olmasını istiyorum. Çünkü eşsiz güzellikte olan bu ülkenin düşmanı çok... Vatanını sevmeyen değerlerini yaşayacak yurt bulamaz”. Öğretmenler ise sorumluluk değerini annelere ve babalara göre daha fazla vurgulamıştır. Ö10 (Kadın, 48, 27) “Çocuklara okulda öğretilmesi öncelikli olan değerler merhamet ve sorumluluk olduğunu düşünüyorum. Yeni nesil maalesef merhamet yoksunu ve sorumluluk almıyor. Çünkü anneler çocukların yapmaları gereken tüm sorumlulukları üstleniyor. Sorumsuz çocuklara değerleri aşılamak ise oldukça zor” ifadelerini kullanmıştır. Çevre bilinci, çalışkanlık, dostluk ve cesaret ise anne babalar ve öğretmenler tarafından diğer değerlere göre daha az sayıda ifade edilen değerler olmuştur.

Değerler Eğitime Yönelik Uygulamalar

Anne babaların ve öğretmenlerin çocukların değerleri kazanmasına yönelik yaptığı uygulamalar ilişkin elde edilen kategoriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Değerleri Kazandırmaya Yönelik Gerçekleştirilen Uygulamalar

Uygulamalar	Öğretmen	Anne	Baba	Toplam
Rol model olma	2	39	29	70
Yaparak yaşayarak öğrenme	18	15	14	47
Bilgi verme-sohbet etme	2	18	19	39
Hikâye anlatma	16	5	7	28
Drama-oyun etkinliği planlama	27	-	-	27
Aile katılımı etkinlikleri yapma	11	-	-	11
Görseller kullanma	8	-	-	8
Okul ve öğretmen seçimi yapma	-	2	4	6
Eğitici videolar izletme	2	3	-	5
Ödüllendirme	1	2	-	3

Anne ve babalar çocuklarına değerleri kazandırma konusunda gerçekleştirdikleri uygulamalar arasında en çok rol model olmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Buna yönelik olarak annelerden A41 (36, Lisans, Öğretmen) şu ifadeleri kullanmıştır; *“Çocuk ailenin aynasıdır. Kazandırmak istediğimiz değerleri önce eşimle biz uyguluyoruz ve yaşamımıza katıyoruz sonrasında çocuğumuzdan bekliyoruz ki birçok şeyi de örnek alarak öğrendiğine şahit oluyoruz zaten”*. Aile büyüklerini ziyaret etme, hayvanlar için mama kapları yapma gibi çocukların değerleri yaşayarak öğrenmesine fırsat sunulan ve ikinci sırada yer alan uygulamalar hem anne babalar hem de öğretmenler tarafından tercih edilmektedir. Buna yönelik olarak babalardan B51 (34, Lise, Muhtar) *“Yardıma ihtiyacı olan insanlara zaman zaman birlikte malzeme götürüyoruz ya da kullanmadığımız eşyaları paylaşıyoruz. Bazen kendisi de oyuncaklarından götürmek istiyor. Özgüven kazanması için bazen alışverişini kendisinin yapmasına izin veriyorum. Bahçede bitkiler ile uğraşmasını meyvelerin büyüme ve olgunlaşmasına tanık olmasını sağlıyorum. Sık sık aile büyüklerini birlikte ziyaret ediyoruz”* ifadelerini kullanmıştır. Öğretmenlerden Ö31 (Kadın, 47, 23) ise şunları ifade etmiştir; *“Büyüklerle saygı ve sevgiyi için huzurevi gezisi yaptık, hayvanları sevme ve merhamet için barınak ziyaret ettik hayvanlara mama dağıttık, mama kapları, kuşlar için yemlikler hazırlayıp sokaklarda uygun yerlere yerleştirdik, paylaşma için oyuncak günleri yapıyoruz, sorumluluk için sorumluluk kolyesi taşıdık, sınıfta çiçek bakıyoruz”*. Öğretmenler değerleri çocuklara kazandırmak için en çok hikâye anlatma, drama ve oyun etkinliği planlama gibi sınıf içi etkinlikleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Ö35 (Kadın, 40, 19) bu kategoriye işaret eden şu ifadeleri kullanmıştır; *“Önce grupta yoğun olarak hangi değer kazanımının eksik olduğunu tespit edip daha sonra o değerle ilgili etkinlikler planlıyorum. Değerler hikâye ve drama yoluyla işlendiğinde çocuklarda kalıcı etki bırakabiliyor. Bazen kendimde kültürümüzde örnek alınması gereken büyüklerin kostümlerini giyerek canlandırmalar yapıyorum. Oyunlar eğlenerek öğrenmelerini sağladığı için sorumluluk, paylaşma gibi uygun olan değerler için bazen oyunlarda hazırlıyorum”*. Anne babalar rol model olmadan sonra değerleri kazandırmak için en çok çocukları ile sohbet ettiklerini dile getirmişlerdir. A9 (33, Lisans, Ev hanımı) annelerin bu yöndeki ifadelerine örnek olarak şunları ifade etmiştir; *“Yaşadığı bir olaydan yola çıkarak anlatmayı tercih ediyorum. Bazen de örnekler vererek sohbet ediyorum”*. Öğretmenler değerlere yönelik uygulamaları arasında sınıf içi görseller kullandıklarını ve aile katılımlı etkinlikler düzenlediklerini belirtmişlerdir. Anne ve babaların kategorileri arasında ise okul veya öğretmen seçtiklerine yönelik az da olsa ifadelere rastlanılmıştır.

Değerler Eğitiminde Yaşanan Zorluklar

Çocuklara değerleri kazandırırken anne babaların ve öğretmenlerin yaşadıkları zorluklara ilişkin kategoriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Değerleri Kazandırmada Yaşanan Zorluklar				
Zorluklar	Öğretmen	Anne	Baba	Toplam
Sosyal çevre	1	29	15	45
Çocukların yaşı ve kişilik özellikleri	10	15	11	36
Herhangi bir zorluğu yok	9	8	18	35
Değerlerin soyut kavramlar olması	26	5	2	33
Ailenin desteklememesi	19	-	-	22
Nasıl kazandırılması gerektiğini bilmiyor olmak	-	3	10	13
Ekranlarda var olan olumsuz içerikler	-	7	5	12

Bu tema da yer alan kategorilerin ilk sırasında sosyal çevre yer almaktadır ve bir öğretmen dışında kodların tamamı anne ve babaların ifadelerinde bulunmaktadır. Annelerden A9'un (28, Lisans, Polis) bu kategoriye ait ifadeleri şu şekildedir; *"İlk aklıma gelen çevre. Anne çocuğa değer kazandırmaya çalışırken aynı konuda baba ve aile büyükleri farklı bir tarafta olursa, ..., değer kazanımı gerçekleşmez. Çocuğun yakın çevresi haricinde sokakta, okulda ve arkadaş çevresinde de kazandırılmaya çalışılan değer maalesef olumsuz örneklerle karşılaşması sebebiyle zedelenabiliyor"*. Çocukların yaşı ve kişilik özellikleri ikinci sırada yer alan ve hem öğretmenler hem de anne babalar tarafından vurgulanan bir diğer kategoridir. Babalardan B16 (34, Lisans, Veteriner) *"Yaşı küçük olduğu için bazen anlamıyor veya kendi bildiğini yapmak için inatlaşıyor. Yaşı gereği her şeyi hemen yapmak istemesi de öğrenmesini zorlaştırıyor."* ifadelerini kullanmıştır. Çocukların yaşının küçük olmasına vurgu yapan öğretmenler aynı zamanda değerlerin soyut kavramlar olmasını da vurgulamış ve kullandıkları kodlar ile en çok bu kategoriye işaret etmişlerdir. Öğretmenlerden Ö19'un (Kadın, 28, 6) ifadeleri buna örnek verilebilir; *"Okul öncesi çağı çocuğu yaşı gereği soyut kavramları tam olarak kavrayamadığı için değerleri somutlaştırma ve etkinlik bulma konusunda zaman zaman zorluk yaşıyorum"*. Öğretmenler yaşadıkları zorluklar ile ilgili olarak ikinci sırada, ailelerin verilen değerleri desteklememelerinden yakınmışlardır. Ö29 (Kadın, 24, 2) *"Çocuklara uygulanan değerler eğitimi, aile ile paralellik göstermelidir. Tatarsızlıkların olduğu bir uygulamada değerler kalıcı olmuyor. Bu konuda yaşanan sıkıntılar genellikle veli kaynaklı oluyor. Örneğin siz çocuğa okulda sorumluluk sahibi olmayı öğre-*

tiyorsunuz ama veli evde çocuğunun her işini kendisi yapıyor...” ifadeleri ile bu durumu açıklamıştır. Öğretmenlerden 9’u, annelerden 8’i, babalardan ise 18’i herhangi bir zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Değerleri nasıl kazandırması gerektiğini bilmediğini “Nasıl yapmam gerektiğini bilmiyorum ve bazen kendimi bu konuda yetersiz hissettiğim oluyor” ifadeleri ile açıklayan babalardan tıpkı B7 (36, Lise, Esnaf) gibi 3 anne ve 9 baba daha bu duruma ilişkin ifadeler kullanmıştır. Ekranlarda var olan olumsuz içerikler sebebiyle değerler eğitiminde zorlandığını ifade eden ise 12 ebeveyn bulunmaktadır. Bu ebeveynler arasında yer alan annelerden A56 (36, İlkokul, Ev hanımı) “...Televizyonda, internette gördüğü yanlış davranışları doğru sanabiliyor. Bazen kontrolüm dışında bunları izleyip öğreniyor” ifadelerini kullanmıştır.

Değerlerin Kalıcı Olmasına Yönelik Öneriler

Anne babalar ve öğretmenlerin değerlerin kalıcı olmasına yönelik ifade etmiş oldukları öneriler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Değerlerin Kalıcı Olmasına Yönelik Öneriler				
Öneriler	Öğretmen	Anne	Baba	Toplam
Doğru rol model olunmalı	5	21	32	58
Okullarda verilmeli/pekiştirilmeli	10	20	8	38
Aile eğitimi ve aile-öğretmen iş birliği yapılmalı	31	1	5	37
Yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanmalı	19	8	7	34
Toplum olarak değerlere uygun davranılmalı	-	12	6	18
Çocukların yaşına uygun etkinliklerle verilmeli	1	3	5	9
Çocuklar zorlanmamalı ve cezalandırılmamalı	-	8	-	8
Çocukların izledikleri içeriklere dikkat edilmeli	3	1	1	5

Değerlerin kalıcı olmasına yönelik öneriler teması altında en fazla sayıda koda sahip olan kategori doğru rol model olunmasına aittir. Büyük çoğunluğuna babaların ve annelerin ifadelerinde rastlanan bu kategoriye ilişkin örnek ifadelerden biri şu şekildedir; B26 (30, Lise, Güvenlik) “Değerlerin kalıcı hale gelmesi için verdiğimiz değer bizde de var olmalı ve anlattıklarımız ile uyguladıklarımız tezat olmamalı”. Bu kategorinin ardından anne babalar değerlerin okullarda verilmesi ve pekiştirmesi gerektiğini vurgularken, öğretmenler ise aile eğitimi ve aile öğretmen iş birliğine vurgu yapmışlardır. Okullarda verilmesi ve pekiştirilmesi gerektiğine yönelik önerileri öğretmenlerden ve babalardan daha fazla sayıda ifade eden annelerden B35’e (39, Lisans, Banka görevlisi) ait ifade şöyledir; “Değerler eğitimi ailede başlar evet ama okulda devam etmeli ve ders kapsa-

mında verilerek çocuklara hem eğlendirici hem de öğretici olması sağlanmalı”. Öğretmenlerin bu tema altında en çok kod kullandıkları kategori olan aile eğitimi ve aile-öğretmen iş birliğinin yapılması önerisine ait ifadeler içerisinde yer alan Ö54’e (Kadın, 41, 17) ait ifade bu kategoriye örnek olarak sunulmuştur; “Okulda ele alınan konuların değerlerin pekişmesi, çocuğun içselleştirebilmesini desteklemek için ailenin desteği ve iş birliği yapması çok önemli, bu bağlamda aile eğitiminin önemi tartışılmaz...”. Anne babalar ve öğretmenler yaparak yaşayarak öğrenmenin kalıcılığına işaret ederek bu kategoriye ait 34 kod kullanmışlardır. Öğretmenlerin vurguladıkları ikinci sıradaki kategori olan bu kategoriye dair Ö6’ya (Kadın, 24, 2) ait ifadeler şu şekildedir; “Tek bir uygulama ya da planla üç-dört etkinlik vermek yerine her ana yayılmasını, günlük yaşama dahil edilmesini ve çocukların deneyimlemelerine fırsat yaratarak yaşayarak öğrenmelerinin sağlanmasının daha etkili ve kalıcı olacağını düşünüyorum”. 12’si anne olmak üzere 18 ebeveyn tarafından değerlerin kalıcı olmasına yönelik önerilerin toplum olarak değerlere uygun davranılması kategorisi altında yer aldığı belirlenmiştir. Bu ifadeler arasında yer alan “Çocuklar rol model alarak, görerek, yaşayarak öğrenir. Evde, okulda, işte her yerde değerler yaşatılmalı ve itina ile davranışlara yansıtılmalı. Tüm insanlar ortak hareket etmeli” ifadesi A23 (42, Lisans, Öğretmen) tarafından dile getirilmiştir. Bu tema altında bu kategorilerin yanı sıra; çocukların yaşına uygun etkinliklerle verilmeli, çocuklar zorlanmamalı ve cezalandırılmamalı, çocukların izledikleri içeriklere dikkat edilmeli şeklinde olmak üzere üç kategorinin daha ortaya çıktığı saptanmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Erken çocuklukta öğretmenlerin ve anne babaların değerler eğitimine bakış açılarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, öğretmenler ile anne babalar tarafından vurgulanan ilk değer saygı olurken, ikinci değer ise sevgi olmuştur. Ebeveynlerin değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koymaya yönelik var olan literatürde de (Duran, 2020; Yıldız vd., 2021) ebeveynlerin üzerinde durduğu ilk iki değer; saygı ve sevgidir. Arıcı ve Bartan (2020)’ın annelerin değerlere ilişkin görüşlerini inceledikleri çalışmada ise annelerin dürüstlük değerinden sonra en çok vurguladığı değerlerin sevgi ve saygı olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan çalışmalarda (Arslan.2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Kuzu Jafari ve Demirel, 2019; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Sarışık vd., 2023; Sevim, vd., 2023; Tetik Delibaş vd., 2023; Türkoğlu, 2019; Uzun ve Köse, 2017) sevgi ve saygı değerlerinin ya ilk iki değer olduğu

ya da ilk üç değer arasında yer aldığı saptanmıştır. Bu doğrultuda saygı ve sevgi değerinin öğretmenler ve anne babalar tarafından farklı çalışmalarda da önemsenen iki değer olduğu söylenebilir. Araştırmada saygı ve sevgi değerlerinden sonra en çok vurgulanan değerler dürüstlük, hoşgörü, merhamet ve yardımlaşma olmuştur. Yine bu değerler de diğer çalışmalarda ebeveynlerin (Arıcı ve Bartan, 2020; Duran, 2020) ve öğretmenlerin (Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu, Yaşar ve Özer, 2021; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Pekdoğan ve Korkmaz, 2017; Sarışık vd., 2023; Sevim, vd., 2023; Uzun ve Köse, 2017) vurguladıkları değerler arasında yer almakta olup bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Araştırma bulguları, sevgi ve saygı değerlerinin öğretmenler ve ebeveynler tarafından ortaklaşa önceliklendirilen değerler olduğunu göstermektedir. Bu durum, okul ve aile arasındaki değerler eğitimi ilişkin beklentilerin uyumlu olduğunu ve erken çocukluk döneminde bu iki değer temelde sosyal becerilerin ve etik davranışların gelişiminde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu değerleri dürüstlük, hoşgörü, merhamet ve yardımlaşma gibi değerlerin takip etmesi ise toplumsal ve bireysel sorumlulukların kazandırılmasına yönelik bütüncül bir yaklaşımı desteklemektedir. Ebeveyn ve öğretmen bakış açılarındaki uyum, değerler eğitiminin hem okul hem de ev ortamında ortak bir anlayışla yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada babalar öğretmenlere ve annelere göre vatanseverlik değerine dikkat çeken bir eğilim göstermektedir. Arıcı ve Bartan (2020)'in anneler ile gerçekleştirdiği çalışmada anneler bu değere hiç değinmezken, Duran (2020)'in ebeveynlerle yürüttüğü çalışmada yedi ebeveynin bu değere değindiği fakat bu ebeveynlerin anne mi yoksa baba mı olduğu belirtilmemiştir. Anneler ise araştırmada paylaşma, adalet ve empati değerlerini babalardan daha fazla vurgulamıştır. Taner-Derman ve Türen (2024)'in annelerin bireysel değerlerini inceledikleri çalışmada da paylaşma öne çıkan bir değer olmuştur. Araştırma bulgularında babaların ve annelerin farklı değerlere vurgu yapması, ebeveyn rollerinin değer aktarımındaki etkisini ortaya koymaktadır. Babaların vatanseverlik değerini öncelikli olarak benimsemeleri, onların toplumsal düzen ve milli kimlik aktarımında önemli bir rol oynadığını gösterirken, annelerin paylaşma, adalet ve empati gibi değerlere daha fazla vurgu yapması, çocukların bireysel ilişkilerinde etik ve duygusal gelişimlerini destekleme konusundaki annelik rollerinin belirleyici olduğunu düşündürmektedir. Bu bulgular, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı ve Gilligan'ın Bakım Etiği Kuramı çerçevesinde anlamlandırılabilir. Kohlberg (1981), erkeklerin ahlaki muhakemelerinin daha çok adalet, haklar ve kurallar çerçevesinde geliştiğini öne sürerken, Gilligan (1993)

ise kadınların ahlaki kararlarını ilişkiler, bakım verme ve empati gibi değerlere dayandırdıklarını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, babaların vatanseverlik gibi kurallara ve otoriteye dayalı değerlere odaklanmaları Kohlberg'in adalet odaklı ahlaki gelişim modeliyle örtüşmektedir. Öte yandan, annelerin paylaşma, adalet ve empati gibi değerlere öncelik vermeleri, Gilligan'ın bakım etiği yaklaşımıyla paralellik göstermekte olup, kadınların daha çok bireyler arası bağları ve toplumsal uyumu önceleyen ahlaki bir bakış açısına sahip olduklarını desteklemektedir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin değer aktarımında farklı ahlaki çerçeveler doğrultusunda çocuklarına yön verdikleri-ni ve onların çok yönlü bir değer sistemi geliştirmelerine katkı sağladıklarını göstermektedir. Ancak, ebeveynlik rollerinin değer aktarımı üzerindeki etkisini daha derinlemesine incelemek için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Erken çocukluk döneminde çocuklara kazandırılmaya çalışılan değerler teması altında dikkat çeken bir diğer bulgu ise öğretmenlerin sorumluluk değerini annelerden ve babalardan daha fazla vurgulamış olmasıdır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan çalışmaların (Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Tetik Delibaş vd., 2023; Türkoğlu, 2019) birçoğunda sorumluluk değeri öğretmenlerin en çok vurguladığı değerler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Erken çocukluk döneminde öğretmenlerin sorumluluk değerine daha fazla vurgu yapması, öğretmenlerin çocukların bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincini geliştirme misyonunu üstlenmiş olmaları ile ilişkilendirilebilir. Öğretmenler, çocukların okul ortamında düzenli etkinliklere katılımını sağlama, belirli kurallara uyum geliştirme ve grup içinde iş birliği yapma gibi davranışları teşvik ederek sorumluluk bilincini güçlendirmektedir (Sierra, 2010). Bu bulgu, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim sürecinde çocukların hem kişisel hem de toplumsal sorumluluklarını fark etmeleri ve bu yönde olumlu alışkanlıklar geliştirmelerini önemsediklerini ortaya koymaktadır.

Çocuklara değerlerin kazandırılmasına yönelik yapılan uygulamalar incelendiğinde, anne babaların en fazla rol model olmayı önemsedikleri görülmektedir. Doğru rol model olmanın çocuk üzerindeki olumlu etkisini fark eden ebeveynler ayrıca önerilerinde de en çok buna değinmiştir. Öğretmenlerden ise yalnızca ikisi uygulamalarda yer verdiğini belirtirken, beş öğretmen ise önerileri arasında rol model olmanın önemine değinmiştir. Öğretmenler değerler eğitimine ilişkin uygulamalarında daha çok oyun, drama, hikâye anlatımı gibi sınıf içi planlı etkinliklerden söz etmişlerdir. Anne babaların çocuklarının günlük yaşamlarında daha uzun süreli ve yoğun bir şekilde bulunduğu düşünüldüğünde, rol model

olmanın onlar için öncelikli bir yöntem olması doğaldır. Bu, ebeveynlerin kendi davranışlarının çocuklar üzerinde doğrudan bir etkisi olduğuna yönelik farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Nitekim farklı çalışmalarda da (Arıcı ve Bartan, 2020; Duran, 2020; Yıldız vd., 2021) ebeveynler tarafından doğru rol model olmanın, çocuklara değerlerin aktarılmasında en etkili yöntemlerden biri olarak görüldüğü ortaya konulmuştur. Öğretmenler açısından ise bu yöntemin, sınırlı bir süre boyunca çocuklarla birlikte olmalarından dolayı uygulama yerine daha çok bir öneri olarak dile getirildiği görülmektedir. Ancak Arslan'ın (2022) çalışmasında öğretmenlerin rol model olmanın önemine dikkat çekmeleri, bu yöntemin eğitim sürecinde daha fazla vurgulanması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, öğretmenlerin kendi davranışlarının ve tutumlarının çocuklar üzerindeki etkisinin farkında olduklarını ancak uygulamalara bunu daha az yansıttıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin, eğitim materyalleri ve yapılandırılmış etkinliklerle değer aktarımına odaklanma eğilimi, bazen rol model olma stratejisinin geri planda kalmasına neden olmuş olabilir. Daha önce okul öncesi öğretmenleri ile yapılan birçok çalışma da (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Özdemir vd., 2021; Pekdoğan ve Korkmaz, 2017; Sevim, vd., 2023; Türkoğlu, 2019; Uzun ve Köse, 2017; Memduhoğlu ve Yüce, 2020) öğretmenlerin drama, hikaye anlatımı ve oyun gibi yapılandırılmış etkinlikleri değerler eğitiminde sıklıkla tercih ettiklerini ortaya koyarak bu durumu desteklemektedir. Tüm bunlar değerler eğitiminin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için anne babalar ile öğretmenlerin iş birliği yapmasının gerekliliğinin (Halstead ve Pike, 2006; Malti, vd., 2013) göstergesi olarak düşünülebilir. Ebeveynler, çocuklarına ev ortamında sürekli bir rol model olarak rehberlik ederken, öğretmenler ise bu süreci okul ortamında tamamlayıcı bir şekilde destekleyebilir. Oyun, drama, sanat ve Türkçe dil etkinlikleri gibi öğrenciyi merkeze alan yapılandırılmış etkinliklerin değerler eğitiminde etkili olduğu ve olumlu sonuçlar verdiği bilinmektedir (Chaitanya, 2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara değerleri aktarma ve farkındalık kazandırma sürecinde drama yönteminin (Kaya vd., 2016) ve öykü temelli yaratıcı drama tekniğinin (Sözkesen ve Öztürk Samur, 2017) etkili olduğu yapılan çalışmalar ile de kanıtlanmıştır.

Değerleri kazandırmak için yaparak yaşayarak öğrenme olanağı tanıyan öğretmen ve anne babalar anımsanmayacak sayıdadır. Aynı zamanda yaparak yaşayarak öğrenmeler için çocuklara fırsatlar sunulması önerisi öğretmenlerin üzerinde durduğu anne babaların ise desteklediği bir öneridir. Ebeveynler bu bağlamda akraba ziyaretleri yaptıkları, ihtiyaç sahiplerine yardımları ulaştırma görevine çocuklarını dahil ettikleri, çocuklarına yapabilecekleri konularda so-

rumluluk verdikleri (alışveriş yapma, kıyafetlerini giyme, bitki bakımı vb.) gibi durumlardan bahsetmişlerdir. Okul öncesi dönemde ailelerin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemeye çalışan farklı bir çalışmada da (Duran, 2020) aileler akraba ziyaretlerini çocuklara değerleri kazandırmak için kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler ise düzenledikleri geziler, hayvanları korumaya yönelik ve sınıf içi etkinlikler ile çocukların yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağladıklarını bildirmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan farklı çalışmalarda da (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018) öğretmenler yaparak yaşayarak öğrenmenin değerler eğitiminde tercih edilen ve öğrenmeyi hem eğlenceli hem kalıcı hale getiren bir uygulama olduğundan bahsetmiştir. Öğrenme sürecini deneyime dayalı bir yaklaşımla zenginleştiren bu yöntem, çocukların hem bilişsel hem de duygusal gelişimlerini desteklemekte ve değerleri içselleştirmelerini kolaylaştırmaktadır (Beard ve Wilson, 2002). Bulgular, ebeveynlerin ve öğretmenlerin bu yöntemi tercih ettiklerini fakat uygularken farklı bağlamlar ve etkinliklerden yararlandıklarını göstermektedir.

Çocuklara değerleri kazandırmak için bilgi verip sohbet ettiklerini ifade eden ebeveynlerde oldukça fazladır. Arıcı ve Bartan (2020)'ın çalışmasında anneler rol model olmadan sonra değerleri kazandırmak için en çok doğrudan anlatım kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ebeveynler ile yürütülen farklı iki çalışmada da (Duran, 2020; Yıldız, vd., 2021) ebeveynler değerleri kazandırmak için nasihat ettiklerini yoğun bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarına doğrudan bilgi aktarmaya dayalı geleneksel yöntemlere olan eğilimlerini yansıtmaktadır. Ancak çocukların yaşı düşünüldüğünde, erken çocukluk döneminde somut öğrenme deneyimlerinin daha etkili olduğu bilinmektedir (Piaget, 1964). Doğrudan anlatım ve nasihat yöntemlerinin kullanımı, ebeveynlerin değer aktarımı konusundaki niyetlerini gösterse de bu yaklaşımların daha zengin ve etkileşimli yöntemlerle desteklenmesi, erken çocukluk dönemindeki değerler eğitimi daha kalıcı ve etkili hale getirebilir. Bu anlamda ailelerin bilinçlendirilmesi bir gereklilik olarak düşünülebilir.

Değerler eğitiminde yaşanan zorluklar ile ilgili olarak; anne babalar en çok sosyal çevrenin değerlere uymaması veya çocukların şahit olduğu olumsuz örneklerden bahsetmişlerdir. Bu durum, değerler eğitiminin yalnızca aile içinde değil, daha geniş bir toplumsal bağlamda da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Sosyal çevrenin çocukların davranışlarına etkisi, sosyal öğrenme teorisi ile açıklanabilir; bu teoriye göre, çocuklar çevrelerindeki bireylerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenir ve bu davranışlar onların değer yargılarını şekillendirebilir (Bandura, 1977). Özellikle erken çocukluk döneminde çocuklar, ebe-

veynlerinin değerler kazandırma çabalarını olumsuz etkileyebilecek bir şekilde, çevreden aldıkları çelişkili mesajlardan etkilenebilirler. Ebeveynlerin değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koyan farklı çalışmalarda da (Arıcı ve Bartan, 2020; Duran, 2020) ebeveynler karşılaştıkları zorluklar ile ilgili olarak sosyal çevreye işaret etmiştir. Bu bulgu, toplumun değerler eğitimindeki sorumluluğunu da gözler önüne sermektedir. Ailelerin tek başına çocukların değer gelişiminden sorumlu tutulması yerine, okul, sosyal çevre ve medya gibi tüm paydaşların aynı değerleri destekleyen bir yaklaşım benimsemeleri gerektiği söylenebilir. Aksi takdirde, çocuklar hem aileden hem de çevreden farklı mesajlar alarak değerleri içselleştirmekte zorluk yaşayabilir. Nitekim çalışmada ebeveynler değerler eğitimini zorlaştırdığını düşündükleri bir diğer durum olarak, ekranda var olan olumsuz içeriklere de işaret etmişlerdir.

Öğretmenler değerlerin soyut kavramlar olmasının değerler eğitimini zorlaştıran en önemli durum olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların yaşının küçük olması ise bu duruma paralellik gösteren ve öğretmenlerin yanı sıra anne babalarında üzerinde durduğu bir kategori olarak saptanmıştır. Okul öncesi öğretmenleri değerlerin soyut kavramlar oluşunu ve çocukların yaşları, dikkat süreleri gibi gelişimsel özelliklerinin değerler eğitimini zorlaştırdığını farklı çalışmalarda da (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Kuzu Jafari ve Demirel, 2019; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Uzun ve Köse, 2017) belirtmişlerdir. Değerlerin soyut kavramlar oluşu, özellikle erken çocukluk döneminde çocukların bilişsel gelişim düzeyleriyle ilişkilendirilen önemli bir zorluktur. Bu dönemde çocuklar, Piaget'nin bilişsel gelişim teorisine göre, somut işlemler evresine henüz ulaşmamış oldukları için soyut kavramları anlamada zorluk yaşayabilirler (Piaget, 1964). Bu durum, değerler eğitiminin özellikle erken çocukluk döneminde somut ve deneyime dayalı yöntemlerle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin, soyut değerleri somut etkinliklere dönüştürerek çocuklara aktarması önem arz etmektedir. Hem öğretmenlerin hem de ebeveynlerin çocukların deneyimleyerek öğrenmelerini sağlayacak yaparak yaşayarak öğrenmelere daha fazla ağırlık vermesi, dikkat sürelerini göz önünde bulundurarak hikâye, oyun, drama gibi yapılandırılmış etkinlikleri daha çok kullanmalarının bu durumun dezavantajını en aza indirmek için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin neredeyse üçte biri okulda çocuklara öğretilen değerlerin aileler tarafından desteklenmediğini ve bu nedenle değerlerin kalıcı olmadığını belirtmiştir. Yapılan çalışmalar da (Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Kuzu Jafari ve Demirel, 2019; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015; Özdemir vd., 2021;

Sarışık vd., 2023; Sevim, vd., 2023; Tetik Delibaş vd., 2023; Uzun ve Köse, 2017) tıpkı bu çalışmada olduğu gibi öğretmenler yetersiz aile desteğinden ve ailelerin benimsedikleri değerlerin farklı oluşundan yakınmışlardır. Öğretmenler genel olarak aile desteğini vurgulamakta fakat Arslan (2022)'ın yapmış olduğu çalışmada konu ile ilgili aile katılım etkinliklerine öğretmenlerin yarından fazlasının yer vermediğini ifade ettiği görülmüştür. Bu bakımdan öğretmenlerin velilerin sürece dahil olmasını istemekle kalmayıp aynı zamanda buna yönelik fırsatlar yaratmasının da bekledikleri desteği bulmak için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenler değerlerin kalıcı olmasına yönelik verdikleri önerilerde, en fazla aile eğitime ve aile ile iş birliği yapmanın önemine vurgu yapmışlardır. Yapılan çalışmaların bazılarında (Arslan, 2022; Duran, 2020; Kuloğlu vd., 2021; Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2015) öğretmenler ailelerin bilinçlendirilmesine ilişkin öneriler verirken, bazılarında (Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu vd., 2021; Uzun ve Köse, 2017) ise bunun yanı sıra kendilerine de değerler eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitimler, konferanslar veya seminerler verilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Çalışmada annelerin önerilerine bakıldığında rol model olmadan sonra önemli bir kısmının değerlerin okullarda verilmesi ve pekiştirilmesi önerisinde bulunduğu görülmüştür. Buna benzer olarak farklı bir çalışmada (Arıcı ve Bartan, 2020) anneler çocukların değerleri edinmesinde en önemli kişinin annelerden sonra öğretmen olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri ve annelerin beklentileri birlikte ele alındığında, değerler eğitiminin okul ve aile arasındaki iş birliğine dayalı olarak etkili bir şekilde uygulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çocuğun gelişimini etkileyen çevresel faktörler arasında okul ve aile temel unsurlar olarak kabul edilir. Değerlerin öğrenilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde hem okul hem de ailenin tutarlı bir şekilde aynı mesajları iletmesi, çocukların bu değerleri anlamalarını ve günlük yaşamlarında uygulamalarını kolaylaştıracaktır (Lickona, 1992). İlgili literatürde bunu destekler niteliktedir. Değerler eğitiminin yalnızca okul temelli bir süreç olarak ele alınmasının etkili olmayacağı, ailelerin aktif katılımının değerlerin içselleştirilmesinde kritik bir rol oynadığı belirtilmektedir. Ayrıca değerler eğitiminin toplumsal bir bağlama oturtulması gerektiği ve okullarda verilen değerlerin aile ortamında pekiştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Halstead ve Taylor, 2000).

Sonuçlar genel anlamda değerlendirildiğinde; her ne kadar anne babaların ve öğretmenlerin benzerlik gösteren veya farklılaşan görüşleri olsa da erken çocukluk döneminde değerler eğitiminin ebeveynler ve öğretmenler arasındaki iş birliği ile güçlenerek etkili olabileceğini göstermektedir. Araştırma sonuçları doğrultusunda şu öneriler verilebilir;

- Okul aile iş birliğinin artırılması için okul öncesi öğretmenlerinin kullanabilecekleri kılavuzlar hazırlanarak değerler eğitimi ile ilgili aile katılımı çalışmalarının süreklilik kazanması sağlanabilir.
- Değerlerin nasıl kazandırması gerektiğine ilişkin ailelere yönelik aile eğitimleri planlanabilir ve aileleri sürece dahil etmek için bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.
- Değerlerin çocuklar için soyut kavramlar olmaları ve çocukların yaşlarının değerler eğitimini zorlaştırdığını belirten öğretmenler göz önünde bulundurularak ve öğretmenlerin kendilerinin de konuyla ilgili eğitime ihtiyaç duydukları bildirimleri dikkate alınarak okul öncesi öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Ebeveynlik rollerinin değer aktarımındaki etkisini ortaya koymaya yönelik yeni çalışmalar planlanabilir.
- Anne babalar ve öğretmenler dışında çocuğun değerleri kazanmasında etkili olan aile büyükleri veya okul yöneticilerinin de çalışmaya dahil edildiği ve farklı araştırma yöntemlerinin kullanıldığı yeni çalışmalar yürütülebilir.

Extended Abstract

Introduction

Values represent fundamental principles that guide individuals in aligning their behaviors with societal norms and expectations (Schwartz, 2012). Values education, which aims to inculcate these standards, plays a dual role by fostering personal development through self-respect, self-discipline, and empathy, while simultaneously promoting social integration through ethics and cooperation (Halstead & Taylor, 2000; Berkowitz & Bier, 2005). Early childhood is a critical period for instilling such values, as foundational personality traits and moral reasoning develop during this phase (Trawick Smith, 2013). Children in this period learn values mostly by observing and experiencing (Sanderse, 2013). Interactive structured activities that enable learning by doing are effective in acquiring values (Beard & Wilson, 2002). Moreover, collaboration between teachers and parents enhances this process by ensuring consistency and reinforcement across home and school environments (Malti et al., 2013; Halstead & Pike, 2006).

The family serves as the primary social environment for learning values, with parents acting as initial role models whose behaviors and attitudes significantly shape children's moral and ethical development (Schwartz & Bardi, 2001). Teachers, who complement the role of parents, offer structured educational experiences and serve as additional role models within the school context (Veu-gelers & Ziljstra, 2003; Kaur & Nagpal, 2013). This study aims to examine the perspectives of mothers, fathers, and teachers regarding values education in early childhood, exploring priorities, practices, and challenges. By integrating diverse viewpoints, the research seeks to address the gaps in understanding collaborative strategies for values education and offer actionable insights for enhancing its implementation in both academic and practical contexts.

Method

The study adopted a phenomenological design (Merriam, 2015), focusing on participants' experiences and perceptions regarding values education. The sample comprised 60 preschool teachers, 60 mothers, and 60 fathers, selected through purposive random sampling. Data were collected using semi-structured interview forms tailored separately for teachers and parents. These instruments underwent pilot testing and expert validation to ensure clarity and relevance.

Descriptive analysis (Patton, 2014) was employed to categorize responses under themes such as prioritized values, methods, challenges, and suggestions, with reliability checks confirming 95% agreement (Miles & Huberman, 2015). Ethical considerations, including informed consent and privacy protections, were followed in line with standard research practices (Merriam, 2013).

Results

Teachers, mothers, and fathers agree that the most important values to instill in children during early childhood are respect and love. Following these, honesty, tolerance, compassion, and cooperation are considered secondary priorities. Teachers, however, emphasize the value of responsibility more than mothers and fathers, while fathers place greater importance on patriotism compared to teachers and mothers. Mothers, on the other hand, highlight the importance of values such as sharing, justice, and empathy.

Regarding the practices employed to teach values, parents primarily cite their role as role models, whereas teachers rely more on classroom activities like storytelling, drama, and games. After role modeling, parents also mention engaging in conversations with their children as a significant method of values transmission. Both parents and teachers prefer experiential learning opportunities, such as visiting extended family members, feeding and protecting animals, and assigning responsibilities to children to encourage learning through experience.

In terms of challenges, parents most frequently mention the influence of the social environment and the presence of negative examples as obstacles. Both teachers and parents also note that children's young age and their developmental characteristics are additional challenges. Teachers, in particular, emphasize that the abstract nature of values poses a difficulty. Furthermore, teachers report frustrations with families not reinforcing the values taught at school and sometimes adopting differing value systems.

When it comes to recommendations for sustaining values education, both teachers and parents underline the significance of role modeling, which they themselves practice. Following this, parents suggest that values should be taught and reinforced within schools. Teachers, meanwhile, place more emphasis on family education and the collaboration between parents and teachers. Both groups also agree that providing opportunities for experiential learning should be a key strategy in instilling values.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

The findings of this study, which suggest that respect and love should be prioritized as essential values to be instilled in children during early childhood, align with similar studies conducted on the subject (Arslan, 2022; Duran, 2020; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu et al., 2021; Kuzu Jafari & Demirel, 2019; Ogelman & Erten Sarıkaya, 2015; Sarışık et al., 2023; Sevim, et al., 2023; Tetik Delibaş et al., 2023; Türkoğlu, 2019; Uzun & Köse, 2017; Yıldız et al., 2021). After the values of respect and love, the values most emphasized are honesty, tolerance, compassion, and cooperation, which are among the values highlighted by parents (Arıcı & Bartan, 2020; Duran, 2020) and teachers (Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu et al., 2021; Ogelman & Erten Sarıkaya, 2015; Pekdoğan & Korkmaz, 2017; Sarışık et al., 2023; Sevim et al., 2023; Uzun & Köse, 2017) in different studies. Fathers place more emphasis on patriotism than mothers and teachers, suggesting that fathers may play a significant role in the transmission of societal and national values. In contrast, mothers prioritize values such as sharing, justice, and empathy, which highlights the importance of the maternal role in supporting children's ethical and emotional development in personal relationships. Teachers emphasized the value of responsibility more than mothers and fathers. In studies involving preschool teachers (Ogelman & Erten Sarıkaya, 2015; Tetik Delibaş et al., 2023; Türkoğlu, 2019), responsibility consistently ranks among the values most frequently emphasized. Teachers' emphasis on responsibility is linked to their role in fostering both individual and social responsibility in children, encouraging behaviors such as participation, rule adherence, and cooperation (Sierra, 2010).

In examining the methods employed to instill values in children, it was found that parents most prioritize being role models, demonstrating a high awareness of their behavior's direct impact on their children's development. Studies (Arıcı & Bartan, 2020; Duran, 2020; Yıldız et al., 2021) also indicate that parents view role modeling as one of the most effective methods of transmitting values. Additionally, many studies involving preschool teachers (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu et al., 2021; Özdemir et al., 2021; Pekdoğan & Korkmaz, 2017; Sevim et al., 2023; Türkoğlu, 2019; Uzun & Köse, 2017; Memduhoğlu & Yüce, 2020) highlight the frequent use of structured activities like drama, storytelling, and play in values education, which aligns with the results of this study. In Arıcı and Bartan's (2020) study, mothers reported using direct explanation as the most common method for instilling values after role modeling. Similarly, in other studies (Duran, 2020; Yıldız et al., 2021), parents emphasized the use of advice to teach

values. This suggests a preference for traditional, direct methods of transmitting values. However, considering young children's developmental stages, concrete learning experiences are more effective in early childhood (Piaget, 1964). While these traditional methods reflect parents' intent to transfer values, integrating more interactive and engaging approaches could make values education more lasting and effective. Moreover, many teachers and parents utilize experiential learning, which enriches the learning process by supporting both cognitive and emotional development, facilitating the internalization of values (Beard & Wilson, 2002).

In early childhood, children can be influenced by conflicting messages from their environment, which may undermine the value transmission efforts of their parents. Several studies (Arıcı & Bartan, 2020; Duran, 2020) highlight that parents identify social surroundings as a significant challenge in values education. Preschool teachers also emphasize that abstract values and children's developmental characteristics, such as age and attention span, complicate values education (Arslan, 2022; Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu et al., 2021; Kuzu Jafari & Demirel, 2019; Ogelman & Erten Sarıkaya, 2015; Uzun & Köse, 2017). Nearly one-third of teachers report that the lack of family support for values taught at school undermines their lasting impact. Similarly, teachers in other studies (Kozikoğlu, 2018; Kuloğlu et al., 2021; Kuzu Jafari & Demirel, 2019; Ogelman & Erten Sarıkaya, 2015; Özdemir et al., 2021; Sarışık et al., 2023; Sevim et al., 2023; Tetik Delibaş et al., 2023; Uzun & Köse, 2017) express concerns about insufficient family support and the differing values adopted by families. These results underscore the necessity of active family involvement, as values education should not be limited to the school environment alone (Halstead & Taylor, 2000).

When the results are evaluated in general terms, although there are similarities and differences in the views of parents and teachers, it is evident that values education in early childhood can be strengthened and become more effective through collaboration between parents and teachers. Based on the findings of the study, the following recommendations can be made:

To foster stronger school-family collaboration, practical guides can be developed for preschool teachers to help sustain family involvement in values education. Family education programs can be planned to instruct parents on how to instill values and raise awareness to involve them more effectively in the process. In-service training for preschool teachers should be offered, considering the challenges teachers face with abstract concepts and the need for training in this area. Additionally, further studies should be planned to explore

the impact of parenting roles on value transmission. Future research could also include the roles of extended family members, such as grandparents, and school administrators in value education, employing diverse research methods to provide a more comprehensive understanding.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder. / The author acknowledges that she received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Sümeyya TATLI HARMANCI

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

- Almerico, G. M. (2014). Building character through literacy with children's literature. *Research in Higher Education Journal*, 26, 1-13. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1055322>
- Arıcı, D. ve Bartan, M. (2020). Çocuğu okul öncesi eğitime devam eden annelerin çocuklarına değer edindirme sürecine yönelik görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 279-294. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.640496>
- Arslan, A. (2022). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kök değerlere yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(22), 29-44. <https://doi.org/10.31455/asya.1187127>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.
- Beard, C., & Wilson, J. P. (2002). *The Power of Experiential Learning: A Handbook for Trainers and Educators*. Herndon: Stylus Publishing.
- Berkowitz, M. W. & Bier, M. C. (2005). What Works in Character Education: A Research Driven Guide for Educators. Washington D.C: Character Education Partnership.
- Chaitanya, M. (2017). Value based education and methods, strategies, approaches to impart it in education. *International Journal of Research Culture Society*, 1(5), 6-10.
- Camodeca, M., & Taraschi, E. (2015). Like father, like son? The link between parents' moral disengagement and children's externalizing behaviors. *Merrill-Palmer Quarterly*, 61(1), 173-191. <https://doi.org/10.13110/merrpalmquar1982.61.1.0173>
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel.
- Duran, M. (2020). Okul Öncesi Dönem Velilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri. *Journal of History School*, 47, 2485-2507. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.43546>
- Frost, J. L., Wortham, S. C., Reifel, R. S. (2005). *Play and Child Development*. United Kingdom: Prentice-Hall.
- Gilligan, C. (1993). In a different voice: Psychological theory and women's development. Harvard university press.
- Gregory, M. (2009). Ethics education and the practice of wisdom. *Teaching ethics*, 9(2).
- Halstead, J.M. & Pike, M. A. (2006). *Citizenship and moral education: Values in action*. Cornwall: Routledge.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Johansson, E., Cobb-Moore, C., Lunn-Brownlee, J., Walker, S., Boulton-Lewis, G., & Ailwood, J. (2014). Children's perspectives on values and rules in Australian early education. *Australasian Journal of Early Childhood*, 39(2), 12-20. <https://doi.org/10.1177/183693911403900203>

- Kaur, S. (2015). Moral values in education. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 20(3), 21-26.
- Kaur, K., & Nagpal, B. (2013). Teacher education and role of teacher educators in value education. *Educationia Confab*, 2(11), 1-6.
- Kaya, Y., Günay, R., & Aydın, H. (2016). Okul öncesi eğitimde drama yöntemi ile işlenen değerler eğitimi derslerinin farkındalık düzeyi üzerindeki etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 23-37. <https://doi.org/10.19126/suje.76036>
- Kirschenbaum, H. (1976). Clarifying Values Clarification: Some Theoretical Issues and a Review of Research. *Group & Organization Studies*, 1(1), 99-116. <https://doi.org/10.1177/105960117600100109>
- Kohlberg, L. (1981). Essays on moral development. Vol. I: The philosophy of moral development. New York: Harper & Row.
- Korab Karpowicz, W. (2021). Social harmony or a happy society. *International Journal of Philosophy*, 9(3). <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20210903.18>
- Kozikoğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutum ve görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2698-2720.
- Kuloğlu, A., Yaşar, Z., & Özer, M. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimiyle ilgili görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 171-186. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.868479>
- Kuzu Jafari, K. ve Demirel, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*. 4(1). 13-35.
- Ladd, G. W., Buhs, E. S. & Toop W. (2002). Children's interpersonal skills and relationships in school settings: Adaptive significance and implications for school based prevention and intervention programs. In (Eds) P. K. Smith & C. H. Hart. *Blackwell Handbook of Childhood Social Development* (p.394-415). Blackwell Publishers.
- Lickona, T. (1992). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam books.
- Memduhoğlu, H. B. ve Yüce, T. (2020). Değerler eğitiminde drama yönteminin uygulanmasına ilişkin nitel bir çözümleme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 51(51), 116-130. <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.632965>
- Merriam, S. B. (2015). Nitel araştırma. (Çvr. Edt. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*. (Çvr. Edt. S. Akbaba ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Ogelman, H. G. ve Erten Sarıkaya (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100.
- Özdemir, Y., Mercan Uzun, E., Bütün Kar, E. (2021). Temel eğitim öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (42), s.227-266. <https://doi.org/10.34234/ded.958030>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çvr. Edt. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Pekdoğan, S. ve Korkmaz, H. İ. (2017). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarına verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Mus-tafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 37, 59-72.
- Piaget, J. (1964). Part I: Cognitive development in children: Piaget development and learning. *Journal of research in science teaching*, 2, 176-186. <https://doi.org/10.1002/tea.3660020306>
- Rahiem, M. D., Abdullah, N. S. M., Krauss, S. E., & Rahim, H. (2020). Moral education through dramatized storytelling: insights and observations from indonesia kindergarten teachersinternational. *Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 19, No. 3, pp. 475-490. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.3.26>
- Sanderse, W. (2013). The meaning of role modelling in moral and character education. *Journal of Moral education*, 42(1), 28-42. <https://doi.org/10.1080/03057240.2012.690727>
- Sarışık, S., Işıtan, N., Karagöz, F., Altun, T., Güngör, M. Ve Karagöz, B. (2023). Anasınıfı Öğretmelerinin Sınıflarında Uyguladıkları Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3, 1, 92-109. <https://doi.org/10.5281/zenodo.755128>
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 11. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3), 268-290. <https://doi.org/10.1177/0022022101032003002>
- Sevim, M. Z., Güler, Z., İnancılı, S. ve Aslan, H. (2023). Okul öncesi öğretmenlerin okul öncesi eğitiminde değerler eğitimi hakkında görüşleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(6): 737-749. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1230>
- Sierra, J. J. (2010). Shared responsibility and student learning: Ensuring a favorable educational experience. *Journal of Marketing Education*, 32(1), 104-111. <https://doi.org/10.1177/02734753093448>

- Sözkesen, A., & Öztürk Samur, A. (2017). 60-72 Aylık Çocukların Değer Eğitiminde Öykü Temelli Yaratıcı Drama Yönteminin Etkisi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 36(2), 105-117. <https://doi.org/10.7822/omuefd.373030>
- Taner Derman, M., ve Türen, Ş. (2024). (2024). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bireysel değerlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 22 (47), 61-95. <https://doi.org/10.34234/ded.1401923>
- Tetik Delibaş, S., Topaç, A., Arat, M. ve Durmuşoğlu, E. (2023). Okul öncesi öğretim programı çerçevesinde uygulanan değerler eğitimine ilişkin öğretmenlerin görüşleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3, 5, 905- 919. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8102604>
- Malti, T., Eisenberg, N., Kim, H., & Buchmann, M. (2013). Developmental trajectories of sympathy, moral emotion attributions, and moral reasoning: The role of parental support. *Social Development*, 22(4), 773-793. <https://doi.org/10.1111/sode.12031>
- Trawick Smith, J. W. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türkoğlu, B. (2019). Opinions of pre-school teachers and pre-service teachers on values education in the pre-school period: The case of Konya province. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 9(2), 381-412, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2019.012>
- Uzun, M. ve Köse, A. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Değerler Eğitiminin Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 23, 305-338.
- Veugelers, W., & Zijlstra, H. (2003). Values in teaching, teachers and teaching: theory and practice. *Educational Review*, 9(4), 26-35.
- Yıldız, E., Elibol, H., ve Ada, M. (2021). Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ebeveynlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *OPUS—Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2317-2344. <https://doi.org/10.26466/opus.864098>